

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ İÇİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

Editörler: Prof. Dr. Cem Birol - Prof. Dr. Murat Özbay

Yazarlar:

Prof. Dr. Murat Özbay

Yrd. Doç. Dr. Deniz Melanlıođlu

Yrd. Doç. Dr. Kadir Kaan Büyükkiz

Arş. Gör. Yusuf Uyar

Editörler: Prof. Dr. Cem BİROL
Prof. Dr. Murat ÖZBAY

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ İÇİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

ISBN 978-605-364-472-9

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2013, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir.
Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Nisan 2013

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Selda Kılıç

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Ayrıntı Matbaası

(Ankara-0312-394 55 90)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13987

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

E-ileti: pegem@pegem.net

Prof. Dr. Cem BİROL

22 Ekim 1972'de Lefkoşa'nın Kumsal Bölgesinde doğdu. Ailesi 1970 yılında Kıbrıs'ta Baf'ın İstinco Köyü'nden Lefkoşa'ya göç eden bir ailedir. Babası bir sanatkar, annesi ise ev hamımıydı. Lefkoşa'da İlkokulu tamamladıktan sonra 1990 yılında Türk Maarif Koleji'ni bitirdi. 1994 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Bölümünden mezun olduktan sonra, aynı üniversitede Eğitim Bilimleri alanında 1996 yılında yüksek lisans, 2002 yılında da doktora öğrenimini tamamladı.

Şubat 1998 tarihinden itibaren Yakın Doğu Üniversitesinde akademisyen olarak çalışmaya başladı. 2002 yılında Atatürk Eğitim Fakültesinin kuruluş Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Öğretim Kurumu tarafından onaylanmasında iki kurucudan biri olarak görev yaptı.

Yakın Doğu Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi bünyesinde Okulöncesi Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sınıf Öğretmenliği, Coğrafya Öğretmenliği bölümlerini kurdu. Tarih Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, İlköğretim Matematik Öğretmenliği bölümlerinin kuruluşunda da birinci derece görev üstlendi. 2005 yılında Eğitim Bilimleri alanında doçent oldu ve Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne atandı. Aynı yıl Yakın Doğu Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim Merkezi ve Disiplin Kurulu üyeliğine getirildi. Aralık 2010'da profesör unvanını aldı. Hâlen on bir ana bilim dalından oluşan Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, Atatürk Eğitim Fakültesi Dekan Yardımcılığı, Okulöncesi Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sınıf Öğretmenliği bölüm başkanlığı görevlerini yürütmektedir.

Eğitim Bilimleri genelinde özellikle eğitimde iletişim, toplam kalite ve yönetim etkililiği alt başlıkları çerçevesinde 60'tan fazla akademik yayına imza attı. KKTC'de 3 farklı dönemde Eğitim Bakanı danışmanlığını da yürüttü. 2009-2010 yıllarında SSCİ'de taranan yayınlarından dolayı Eğitim Bilimleri alanında yüksek araştırmacı ödülleri aldı. 2005-2011 yılları arasında akademik çalışmaları yanında uluslararası çerçevede 124 tane konferansla büyük bir evrensel hizmete imza attı. Sadece Türkiye'de 30'dan fazla ilde 80'in üzerinde konferansla geniş bir toplumsal hizmet anlayışı içinde çalıştı. Mart 2011 tarihi itibari ile son 5 ayda Yakın Doğu Üniversitesi Kültür Merkezi (Lefkoşa), Hacettepe Üniversitesi, ATAUM (Ankara), Anadolu Üniversitesi (Eskişehir), Adıyaman Üniversitesi (Adıyaman), Jandarma Genel Komutanlığı (Ankara), Osman Gazi Üniversitesi (Eskişehir), KKTC Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde konferanslar verdi.

Prof. Dr. Murat ÖZBAY

1962 yılında Konya'nın Ereğli ilçesinde doğdu. İlkokulu Ereğli'de bitirdi. 1980 yılında Sivas Pamukpınar Öğretmen Lisesinden mezun oldu. Yüksek öğrenimini 1984'te Atatürk Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladı. Yedek subaylık hizmetini müteakip, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Bolu ve Sivas'ta öğretmen olarak çalıştı. 1988'den 1998' e kadar Gazi Üniversitesinde Türk Dili Okutmanı olarak görev yaptı. Bu yıllarda Tıp, Eczacılık, Gazi Eğitim, Teknik Eğitim, Ticaret ve Turizm, İktisadî ve İdarî Bilimler, Hukuk, Fen - Edebiyat Fakültelerinde Türk Dili, Konuşma Eğitimi, Yazı Yazma Teknikleri derslerini okuttu.

Türkiye'de ilk olarak 1989'da Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde açılan Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Bilim Dalında "Televizyonla Türkçe Öğretimi" başlıklı teziyle 1991 yılında yüksek lisans, 1995'te de "Ankara Merkez Ortaokullarındaki Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir Araştırma" adlı teziyle doktora öğrenimini tamamladı.

1998 yılında Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümüne "Yardımcı Doçent Doktor" olarak atandı. 2001 yılında Türkçe Eğitimi alanında "Doçent" unvanını aldı.

2003 yılında Afganistan, 2004 yılında ise Moldova'da Türkçe Bölümlerinin kuruluşunda "Program Geliştirme", "Öğretim Elemanı Eğitimi" ve "Eğitim Ortamı Oluşturma" çalışmalarını yürüttü. 2005 yılında Makedonya ve Kosova'da Türkçe öğretimi; Azerbaycan'da eğitim sistemi ve ana dili öğretimiyle ilgili araştırma projelerini yürüttü. 2007 yılında Fransa'daki Türk çocuklarının eğitim ve ana dili problemleri üzerine araştırma ve incelemeler yaptı.

Türkçe öğretimiyle ilgili pek çok makalesi; yazar, editör ve danışman olarak 74 kitapta imzası bulunan Özbay, 2006 yılında bu alanın ilk profesörü oldu. Kitaplarından bazıları şunlardır: İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı VI, VII, VIII (Musa Çifçi ile), Liseler İçin Kompozisyon II, III, IV (Komisyon), Edebiyat I, II, III, IV (Komisyon), Liseler İçin Türk Dili I, II, III (Komisyon), Türkçe Öğreniyoruz- ORHUN- Dil Öğretim Seti (Fahri Temizyürek ile), Türkçe Öğreniyoruz-GÜNEŞ- Dil Öğretim Seti (Fahri Temizyürek ile), İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri, Türkçe Öğretimi Bibliyografyası, Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi, Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi, Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I, Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II, Anlama Teknikleri I: Okuma Eğitimi, Anlama Teknikleri II: Dinleme Eğitimi, Türkiye Adalet Akademisi Hâkim ve Savcı Adaylarının Yazma Becerileri, Türkçe Öğretimi Yazıları.

Özbay, evli ve iki çocuk babasıdır.

ÖN SÖZ

İletişim çağı olarak adlandırılan yirmi birinci yüzyılda insanların birbirleriyle iletişim kurma ihtiyaçları hızla artmaktadır. Toplum içinde yaşama, toplumun diğer üyeleriyle sürekli iletişim içinde olma zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Gelişen teknolojiyle birlikte iletişim kurulacak alanlar da genişlemektedir. Bireyler arasında iletişimi sağlayan en temel unsur ise dildir. Dil, anlama (dinleme ve okuma) ve anlatma (konuşma ve yazma) becerilerinden oluşur. Dil eğitiminin amacı da bu becerilerin aynı oranda geliştirilmesini sağlamaktır. İnsanların daha geniş bir iletişim ağı içinde bulunmaları için sadece kendi dillerini bilmeleri yetmemektedir. Bu durum, insanların kendi dilleri dışında yabancı dilleri de öğrenmeleri gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Günümüzde bireylerin kendi dili dışında başka diller öğrenme ihtiyacı; iyi bir eğitim alma, farklı kültürleri tanıma, göçler, ticaret ve turizm gibi nedenlerle çeşitlenmektedir. Elbette sıralanan nedenler artırılabilir ancak ifade edilenlerin başka bir dil öğrenme gerekçelerinin başında geldiği söylenebilir. Özellikle son zamanlarda birçok insan gerek yukarıdaki sebeplerle gerek başka sebeplerle Türkçe öğrenmektedir. Türkçe öğretiminin nasıl yapılacağını belirleyen ana etmen, öğrencilerin özellikleridir. Bu özellikler öğretim yapılacak hedef kitleyi de belirler. Türkçe öğretiminde hedef kitleyi ana dili Türkçe olanlar, iki dilliler, soydaşlar ve yabancılar oluşturmaktadır. Bugün Türkiye ve dünyadaki birçok Türkçe öğretim merkezinde bireyler hedef dil olarak Türkçe öğrenmektedir. Bu öğrenim sırasında eşit şartların oluşturulması açısından Türkçenin öğretiminde belirli standartların belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Standartların neler olması gerektiği konusunda Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metninin esas alınması gerektiği ifade edilebilir.

Yabancılar Türkçe öğretiminde genel olarak öğrenenlerin öğretim basamakları ve etkinlikleri, Avrupa ortak başvuru metnine göre belirlenmeye başlanmıştır. Belirlenen yeterlilik düzeylerinin ve bu düzeylere göre kazandırılacak davranışları takip etmede; eksiklikleri gidermede ve bunun yanı sıra yapılan ölçme değerlendirme faaliyetlerini gerçekleştirmede çerçeve metin yol gösterici niteliktedir. Ölçme araç ve yöntemlerinin genel anlamda Türkçeyi öğrenme düzeyini değerlendirmek amacıyla kullanılabilmesi için önceden belirlenen ölçütlerin bulunması gerekir. Bu ölçütlerin, çerçeve metinde belirtilen amaç ve kazanımlar olduğu söylenebilir. Öğrenenin belirtilen amaç ve kazanımlara ne ölçüde ulaştığını belirlemek amacıyla ölçme yöntemlerinden yararlanılır. Ölçme sonuçlarıyla ise bir değerlendirmede bulunulur.

Bütün bu gelişmeler ışığında Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi, üzerinde titizlikle durulması gereken bir konu hâline gelirken gerek Türkçe öğretim merkezlerinde çalışan öğretmenlerin gerekse bu merkezlerde Türkçe öğrenen yabancıların eğitimi için çalışmalar yapmak da bir zorunluluk hâline gelmiştir.

Eğitimin bir parçası olan ölçme ve değerlendirmeye yönelik soruların yer aldığı elinizdeki bu kitap *Giriş, Sorular ve Kaynakça* olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. *Giriş* bölümünde yedi alt başlık yer almaktadır. Bu başlıklar, Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi, Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninin Amacı ve Hedefleri, Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninin Kullanım Alanları, Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni Neleri Karşılmalıdır?, Ortak Dil Düzeyleri, Avrupa Dil Dosyası ile Yabancılar İçin Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme şeklinde sıralanabilir. *Giriş* bölümünde yabancılara Türkçe öğretimi konusunda genel bir görünüm sunulduktan sonra öğretimin nasıl olması gerektiğine ilişkin 'Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninin' içeriği ele alınmıştır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde belirli standartların oluşabilmesi amacıyla bu metinden yararlanılması gerektiği düşünülmektedir. Öğrenenlerin seviye ve yeterlik düzeylerini belirlemek için yapılan ölçme ve değerlendirme faaliyetlerinde de bu metin yol gösterici olmalıdır. Sorular bölümünde Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninde yer alan kur sistemi esas alınarak her bir düzey (A, B, C) için kırk sorudan oluşan on test hazırlanmıştır. Bu testlerde farklı soru türlerinin olmasına dikkat edilmiş, görselle desteklenen sorulara yer verilmiş aynı zamanda öğrenenin kendini ifade etmesini sağlayacak açık uçlu sorular da sunulmuştur. Ayrıca öğrencilerin günlük hayatta karşılaşabilecekleri diyaloglar, haritalar, tablolar ve grafik örneklerini içeren sorulara da yer verilmiştir. Testlere yönelik Cevap Anahtarı hazırlanırken bu sorulardan faydalananları sınırlamamak adına açık uçlu sorulara yönelik cevaplar, anahtara dâhil edilmemiştir.

Yabancılara Türkçe öğretimi alanında çalışanlara, uzmanlara, araştırmacılara, öğrencilere kaynaklık etmesi bakımından kitabın sonunda bu alana yönelik zengin bir kaynakça sunulmuştur. Kitabın bu yönüyle de kullanıcılara faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kitabın gerek Türkiye'de gerek yurtdışında Türkçe öğretim merkezlerinde çalışan öğretmenler başta olmak üzere, bu kurumlarda öğrenim gören yabancı öğrencilere, bu alanda çalışan uzmanlara, araştırmacılara, Türkçe Öğretmenliği lisans programında okuyan üçüncü sınıf öğrencilerine ve 'Yabancılara Türkçe Öğretimi' dersini yürüten öğretim elemanlarına faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kitabın dizgi, grafik ve baskısı sırasında gerekli özeni esirgemeyen Pegem Akademi'nin çok kıymetli yönetici ve personeline teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Cem BİROL - Prof. Dr. Murat ÖZBAY

ANKARA, Nisan-2013

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi	4
Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni	9
Avrupa Konseyi Yabancı Dil Ortak Başvuru Metninin Amacı ve Hedefleri	10
Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninin Kullanım Alanları	12
Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni Neleri Karşılmalıdır?.....	13
Ortak Dil Düzeyleri.....	14
Avrupa Dil Dosyası	20
Ölçme Değerlendirme	23

2. BÖLÜM

A KURU SORULARI

TEST 1.....	29
TEST 2.....	35
TEST 3.....	41
TEST 4.....	47
TEST 5.....	52
TEST 6.....	60
TEST 7.....	69
TEST 8.....	76
TEST 9.....	82
TEST 10	88

3. BÖLÜM

B KURU SORULARI

TEST 1.....	95
TEST 2.....	104
TEST 3.....	112
TEST 4.....	121
TEST 5.....	130
TEST 6.....	139
TEST 7.....	149
TEST 8.....	157
TEST 9.....	163
TEST 10	170

4. BÖLÜM

C KURU SORULARI

TEST 1.....	179
TEST 2.....	184
TEST 3.....	189
TEST 4.....	193
TEST 5.....	196
TEST 6.....	201
TEST 7.....	207
TEST 8.....	213
TEST 9.....	220
TEST 10	227
KAYNAKÇA	233
CEVAP ANAHTARLARI	239
A KURU	239
B KURU	241
C KURU	243

1. BÖLÜM

GİRİŞ

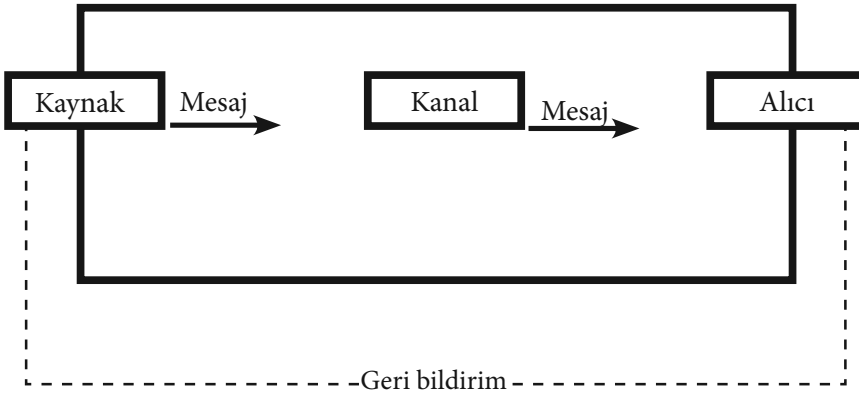
Dil, genel anlamıyla insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en güçlü araçtır. Dil, hayatın hemen bütün alanlarında çeşitli düşünceleri, duyguları, tutumları, inançları, değer yargılarını vb. anlama ve anlatmada; yaşanan olaylarla ilgili bilgileri, kültür birikimini aktarmada kullanılmaktadır. Güzel'e (2010:20) göre dil; muhakemenin uzanabildiği sınırları, duyguların erişebildiği bölgeleri, hayalin tanıyabildiği görüntüleri adlandıran bir sistemdir.

Dil, Türkçe Sözlük'te (2005), *“İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.”* ifadesi ile karşılırken Aksan (1998:55) dili, *“Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge.”* olarak tanımlamaktadır. Ergin (1972:1) ise daha geniş bir tanım ortaya koyarak dili, *“İnsanlar arasında antlaşmayı sağlayan tabii bir vasita kendisine has kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesese.”* şeklinde tarif etmektedir.

Yukarıda sıralanan tanımların ortak noktasının, dilin iletişim boyutu üzerinde yoğunlaşması olduğu söylenebilir. En basit tanımıyla iki kişi arasındaki bilgi alışverişi şeklinde tanımlanabilecek olan iletişim, Türkçe Sözlük'te (2005), *“Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon.”* olarak ifade edilmektedir. Bir başka tanımda iletişim; *“Bilgi alışverişi, karşılıklı ileti aktarımı, iletim eyleminin çift yönlü görünümü aynı zamanda bir taraftan öbür tarafa bir bilginin, bir duygunun, bir düşüncenin aktarımı.”* şeklinde açıklanmaktadır (Güz vd., 2002:184). Dökmen (1998:321) ise iletişimi, *“Katılanların bilgi/ sembol üreterek birbirlerine ilettikleri ve bu iletileri anlamaya, yorumlamaya çalıştıkları bir süreç.”* şeklinde tanımlamaktadır. Aksan ve Başkan (1998, 2003), iletişim yerine “bildirişim” kelimesini kullanmayı tercih etmektedirler. Bildirişim, genellikle karşılıklı bilgi alışverişi anlamında kullanılmaktadır. Başkan (2003:15) bildirişimi, *“Bir gönderici tarafından öte yandaki bir alıcı üzerinde*

belli bir etki yaratmak amacıyla adına gösterge denilen anlam yüklü birimlerden yararlanarak karşı tarafa belirli bir bildiri ulaştırılması eylemi.” ifadesiyle vermektedir.

İletişim bir süreçtir; bu süreç, bir bireyin (konuşanın), öteki bireylerin (dinleyenlerin) davranışlarını değiştirmek amacıyla o bireylere (genellikle sözel) birtakım uyarılar göndermesiyle oluşur (Taşer, 2001:111). İletişim bir süreç olarak ele alındığında kaynaktan alıcıya uzanan bu sürecin işleminde birtakım unsurların bulunması gerekir. Bu unsurlar, iletişimin öğeleri olarak adlandırılmaktadır. İletişim sürecini yapılandıran temel öğeler kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve dönüttür (Ergin, 1995:45).

Şekil 1: İletişim Süreci ve Öğeleri

İlgili araştırmalarda iletişimin başlangıcının kaynak tarafından oluşturulduğu belirtilmektedir. İletişim sürecinin başlamasını sağlayan kaynağı Dökmen (1998:321), “mesajın oluştuğu yer” olarak tanımlamaktadır. Kaynak tek bir kişi olabileceği gibi bir grup da olabilir. Kaynak belirli bir etki yaratmak isteyen ve yaratacağı etkiyi düşünmeden mesajı gönderen öğedir. İletişimde süreç, kaynaktan mesajın oluşmasıyla başlamaktadır. Çilenti (1988:47)’ye göre kaynak için önemli olan, yollanan mesajın anlamının, alıcı tarafından kendininkine yakın bir şekilde anlaşılmasıdır.

Kaynak tarafından oluşturulan sembollere “mesaj” denir. Araştırmacılar mesajı, “Bir şeyi aktarmayı, iletmeyi isteyen kaynağın ürettiği sözel, görsel ve görsel-işitsel sembollerden oluşmuş somut bir üründür. Bir yaşantıya ait duygu ve düşüncelerin kodlanarak sözlü, sözsüz veya yazılı bir anlatımla alıcı kişiye ulaşmasını sağlayan sembollerdir.” şeklinde tanımlamaktadırlar (Batlaş ve Batlaş, 1992:29). Kaynak, sahip olduğu bir duyguyu, bir düşüncüyü alıcı ile paylaşmak isterse onu, önce mimik, jest, hareket, ses, söz vb. gibi sembollerden en az biriyle oluşturulmuş bir mesaj hâline getirmek sonra da bu mesajı, bir araçla alıcının duyu organlarından en az birine iletmek zorundadır.

Mesajın ilerlerken kattığı yol üzerinde bulunan bütün kolaylaştırıcılar kanal olarak düşünülebilir. Kanalin görevi, mesajın alıcıya ulaşmasını sağlamaktır. Kaynak ve hedef birimler arasında yer alan ve işaret hâline dönüşmüş mesajın gitmesine olanak sağlayan yola veya geçide, “kanal” adı verilir (Cüceloğlu, 1997:73). Kanal, göndericiden yola çıkan mesajın hedefe ulaşmasını sağlayan ileticidir (Dökmen, 1998:321). Kaynak, düzenlediği mesajları kanaldan bir alıcıya iletebildiği sürece iletişim gerçekleşmiş olur. İletişim sürecinde alıcı, iletilen mesajı çözümleyen taraftır. Alıcı tarafından işaret edilen taraf ya da taraflar, kaynaktan gelen iletileri belli biyolojik ve psikososyal süreçlerden alıp yorumlayan ve bunlara sözlü, sözsüz tepkide bulunan kişi ya da gruplardır (Zıllıoğlu, 1996:98).

Çok yönlü bir süreç olan iletişimin devamını etkileyen bir başka önemli özellik de alıcının mesajı çözüp değerlendirmesinden sonra yeni bir mesaj kodlaması ve geribildirimde bulunmasıdır (Batlaş ve Batlaş, 1992:31). İletişim sürecinde kullanılan tüm öğeler geribildirim alınması için organize edilmekte ve gerçek iletişim geribildirimle son şeklini almaktadır. Geribildirim, mesajın alıcı tarafından anlaşılmasına bağlıdır.

Birey iletişiminin gelişiminde en önemli etmeni, dil oluşturmaktadır. İnsan dili, en gelişmiş bildirişim başka bir ifadeyle iletişim sistemidir. Dilin, en önemli özelliği, bildirişimi sağlamasıdır. Bildirişim, insan yaşamının her alanında vardır; bu da dil vasıtası ile gerçekleşir. Özbay (2003:6), dilin bu yönünü, “*Dil, kültür ve medeniyetin gelişiminden insanların günlük hayatındaki problemlerinin çözümüne kadar her alanda önemli fonksiyonlara sahip bir iletişim aracıdır.*” ifadesiyle açıklamaktadır.

İnsanlığın doğuşuyla başlayan iletişim, canlıların varlıklarını sürdürebilmesi için gereklidir. Bütün eylemlerin temelinde ileti iletmek, etkilemek, ikna etmek, yönlendirmek, etkileşim kısacası iletişim vardır. Bireyin iletişim kurma gerekliliği ve gereksiniminin doğasında var olduğu ve doğası gereği diğer insanlarla iletişim kurmadan varlığını sürdüremeyeceği belirtilmektedir (Fromm, 1982, 43). Birey iletişimde buldukça kendisini toplumsal bir varlık olarak kabul etmekte ve toplumun bir üyesi olarak kendinin farkına varmaktadır. Cüceloğlu (1997:12)’na göre içeriği ne olursa olsun bir sorunu çözmek için insanların düşünce alışverişinde bulunmaları, bir başka ifadeyle iletişim kurmaları gerekir. İnsan yaşamında bu kadar anlamlı olan iletişim, hayatın her alanı için önemlidir.

Sınırların, insanların ve dillerin birbirine yaklaştığı yirmi birinci yüzyıl, bilgiye ulaşma ve onu kullanma çağı olarak nitelenebilir. Yenilenen ve değişen çağ, insanı yeniliğe açık, yaratıcı, düşünebilen bireyler olarak görmek istemektedir. Bu durum, bireylerin birbirleriyle iletişim kurma ihtiyaçlarını hızla artırmaktadır.

Sağlıklı iletişim ağının gerçekleşebilmesi ise dil becerilerindeki yetkinlikle yakından ilişkilidir. İnsanların daha geniş bir iletişim ağı içinde bulunmaları için sadece kendi dillerini bilmeleri yetmemektedir. Dolayısıyla insanların ana dilleri dışında ikinci, üçüncü dilleri de öğrenmeleri günümüzde bir zorunluluk hâlini almıştır.

İkinci bir dil öğrenme ihtiyacı bireyden bireye farklılık göstermektedir. Barın (1992:6), bu farklılıkların iyi bir eğitim alma, dil politikasındaki evrensellik, farklı kültürleri tanıma, göçler, ticaret ve turizm gibi nedenlerden kaynakladığını ifade etmektedir. Belirtilen dil öğrenme nedenleri çoğaltılabilir ancak bunların başka bir dil öğrenme gerekçelerinin ana hatlarını oluşturduğu söylenebilir. Birçok insan gerek yukarıdaki sebeplerle gerek başka sebeplerle Türkçe öğrenmektedir.

Dil öğretiminin başarılı bir şekilde sonuçlanması, öğrencilerin özelliklerini bilmeye bağlıdır. Bu durum, hedef kitle kavramıyla da verilebilir. Hedef kitlenin özelliklerini bilmek, öğrenme başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Türkçe öğretiminde hedef kitleyi ana dili Türkçe olanlar, iki dilliler, soydaşlar ve yabancılar oluşturmaktadır. Bugün Türkiye’de ve dünyada bulunan birçok Türkçe öğretim merkezinde bireyler hedef dil olarak Türkçe öğrenmektedir. Bütün bu gelişmeler ışığında Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi, üzerinde titizlikle durulması gereken bir konu hâline gelirken gerek Türkçe öğretim merkezlerinde çalışan öğretmenlerin gerekse bu merkezlerde Türkçe öğrenen yabancıların eğitimi için çalışmalar yapmak da bir zorunluluk hâline gelmiştir.

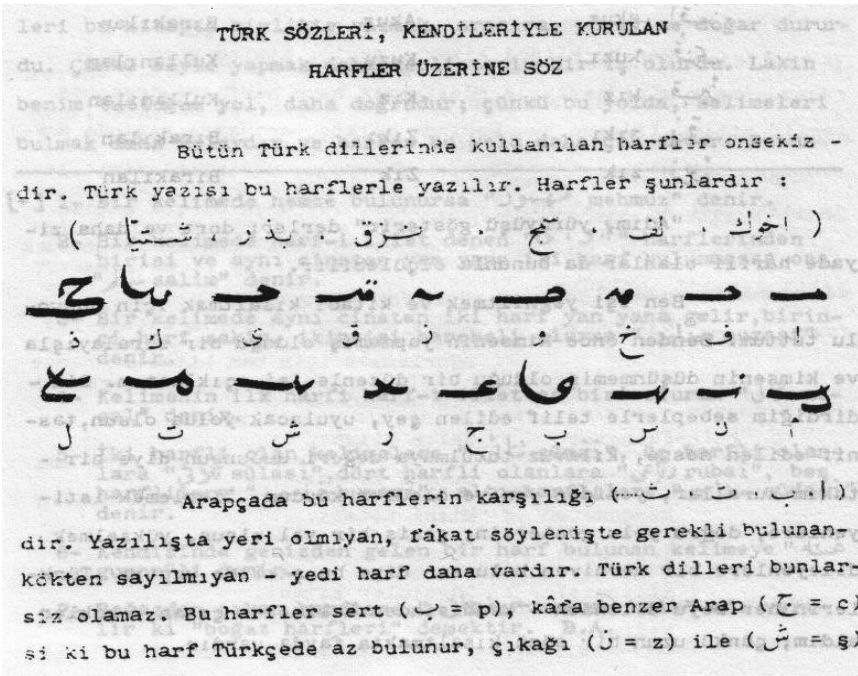
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, Kâşgarlı Mahmûd’un 1072-1074 yılları arasında yazmış olduğu, Türkçede yer alan sözcüklerin Arapça olarak açıklandığı iki dilli bir sözlük örneği olan Divânü Lugatî’t-Türk ile başlamıştır. Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla hazırlanan ve Türk sözlükçülük tarihini başlatan Divânü Lugatî’t-Türk, Türklerin o döneme ait kültürel özellikleri hakkında da bilgi vermekte ve yabancılara Türkçenin öğretiminde dilin kültür boyutundan da yararlanmaktadır.

Divanda Türk edebiyatının ilk dönemlerine ait ürünlere yer verilmektedir. Bu eserler, Türk dilinin zenginliğini, geçmişten bugüne taşımaktadır ancak Kaşgarlı’nın bu eseri, Türkçenin zenginliğini, dili öğretme boyutuyla yansıtmaktadır. Eser, aynı zamanda bilimsel bir çalışma niteliği de taşımaktadır. Divanda belirttiğine göre Kaşgarlı, 26 Türk lehçesine ulaşarak bu lehçelerde kullanılan yedi binin üzerinde kelimeyi derlemiştir; bunları birbirleri ile karşılaştırmıştır. Yine aynı yöntemle Türk dilinin diğer bir zenginliği olan atasözlerini ve sözlü geleneğe yansayan şiiirleri de derlemiştir; eserini hedef dilin kullanım örnekleri olan metinlerle

zenginleştirmiştir. Kasgarlı'nın divanda kullandığı üç yüze yakın dörtlük şeklindeki şiir parçası ve çok sayıda atasözünden hareketle Divanü Lügat-it-Türk'ün, devrinin bir nevi folklor ve Türk halk edebiyatı antolojisi olduğu da söylenebilir. Özellikle eserdeki atasözlerinin günümüze kadar geldiği yapılan bilimsel çalışmalarda ortaya konmuştur. Bu atasözlerinin birçoğu günümüz Türkçesinde aktif olarak kullanılmakta; söz varlığının kalıplaşmış sözler grubunda Türkçeyi zenginleştiren unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Yabancı dil öğretiminde kullanılan sözlüklerin çeşitli vasıflara sahip olması gerekmektedir. Ama her şeyden önemli olan hedef dildeki alfabe bilgisidir. Zira lügatler hazırlanırken alfabetik sıra takip edilir. Kasgarlı eserini Araplara Türkçe öğretmek amacıyla yazmıştır. Bu sebeple sözlüğünü tertip ederken de Arap alfabesinin sırasını takip etmiştir. Bu tutumu Arapların sözlükten daha kolay faydalanmasını sağlamıştır. Kasgarlı, eserinde Türk diline uygun düşen şekli ile alfabe kullanmış ve bu alfabeği aşağıdaki gibi tanıtmıştır. Eser bu açıdan da oldukça dikkat çekicidir.

Yabancı dil öğretiminde önemli bir husus da hedef dildeki kelimelere vakıf olmaktır. Eğer bir dil öğrenilecekse o dildeki dil bilgisi birimlerini öğrenmek yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda hedef dilde kullanılan kelimeler de öğrenilmelidir. Ayrıca dili öğrenenin, kelime servetinin artması ölçüsünde hedef dile olan hâkimiyeti de artar.

Dildeki kelimeler, cümleler ve o dili işleten bütün kuralları ile o toplumun bütün fertleri arasında çok eski devirlerden başlayarak alışkanlık hâlinde sürüp gelen bir ortaklık oluşturmuştur (Özbay, 2002:112). Bu nedenle kelimeler boş semboller değildir. İletişimde yer alan her kelimenin ardında bir kabuller dünyası yer almaktadır. Bu kabuller, kelimenin ait olduğu toplumun kültürünün bir parçasıdır. Yaşantılardan kopuk olarak dil öğretilmeye kalkılırsa o zaman ne dil ne de kültür tam olarak öğretilir. Yabancılara dil öğretiminin amacı, o dilin konuşulduğu toplumla iletişim kurmak, onlarla anlaşmak, ekonomik, siyasal, askeri, bilim alanlarında onlardan istifade etmek hatta yaşayışlarını anlamak ve onlar gibi düşündürmektir. O zaman dil eğitimi yapılırken o toplumun tarihi, coğrafyası, dünyaya bakışı, düşünüş tarzı, estetik anlayışı ve zevkleri de öğretilmelidir. Kaşgarlı Mahmut eserini kaleme alırken bu hususları dikkate almış ve Araplara Türkçe ile birlikte Türk kültürünü de öğretmeyi amaçlamıştır.

Türkçenin öğrenilmesinin önemine yönelik bir diğer eser, 15. yüzyılda Ali Şir Nevai tarafından kaleme alınan Muhakemetü'l Lügateyn'dir. Türkçenin Farsçadan üstün bir dil olduğunu, Türk dilinin özellikle fiiller bakımından zenginlik gösterdiğini savunan bu eser de Türkçe öğretimi açısından önemlidir.

Yukarıda kısaca bahsedilen Divânü Lügâti't-Türk ve Muhakemetü'l Lügateyn eserlerinin yazılma amacını gütmese de çeşitli tarihlerde farklı coğrafyalarda kaleme alınmış sözlük ve dil bilgisi kitapları (Kitabü'l-İdrak li Lisanü'l Etrak, Kitabü Bulgati't- Müştak fi Lügati't Türk ve'l Kıpçak, Senglah Lügatı gibi.) da bulunmaktadır. Bu kitaplar, tarihi seyir içerisinde Türkçenin zenginliği ve öğretimi konusunda yapılanları gözler önüne sermesi bakımından önemli görülmektedir.

Günümüzde ise Türkçenin yabancı dil olarak öğrenimine ve öğretimine yönelik ilgiyle birlikte araştırmaların da arttığı yapılan literatür çalışması sonucu anlaşılmaktadır. Bu araştırmalarda Türkçenin öğretiminde yaşanan problemler, kullanılan ders kitapları, kültür aktarımı gibi konuların ele alındığı görülmektedir (Çotuksöken, 1983; Demircan, 1983; Bayraktar, 2003; barın, 1992; Özkan, 1992; Akdoğan, 1993; Hengirmen, 1993; Zengin, 1995; Dilidüzgün, 1995; Dilek, 1995; Ersoy,1997; Benhür, 2002; Öz, 2002; Yaylı, 2004; Bölükbaş, 2004; Değer ve Fidan, 2004; Köse, 2004; 2005; 2008; Durak, 2006; Özcan, 2006; Yağmur, 2006; Aşık, 2007; Apaydın, 2007; Koreli, 2007; Akbal, 2008; Dervişoğulları, 2008; Aktaş, 2009; Uysal, 2009; Yorulmaz, 2009; Hasekioğlu, 2009; Duru, 2009; Akpınar, Yıldırım, 2011)¹. Bu araştırmalar, Türkçe öğretiminde hangi hususlara dikkat edilmesi konusunda farklı bakış açıları sunması bakımından önemli görülmektedir.

1 Bu konuda yapılan çalışmalarla ilgili daha geniş bir liste, Kaynakça başlığı altında sunulmuştur.

Literatürde kaydedilen bu gelişmelere paralel olarak Türkiye ve yurtdışında birçok ülkede Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi için çeşitli merkezler açılmıştır. Yabancılar Türkçe öğretimi işini modern anlamda yapan ilk önemli kurum Ankara Üniversitesinde kurulan TÖMER dil öğretim merkezidir.

Ankara Üniversitesi TÖMER, 1984 yılında, yabancılar Türkçe öğretmek amacıyla dünyanın önde gelen dil ve kültür merkezleri örnek alınarak Türkçe Öğretim Merkezi (TÖMER) adıyla kurulmuştur. TÖMER’de 1989-1990 öğretim yılında İngilizce, Fransızca ve Almanca öğretimine de başlanmış, daha sonraki yıllarda ise aşamalı olarak pek çok yabancı dilde dil öğretimine devam edilmiştir. TÖMER’in açık adı, 2001 yılında “Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi” olarak değiştirilmiştir. Ankara Üniversitesi TÖMER 2002 yılının Ocak ayında ‘HİTİT Yabancılar İçin Türkçe’ adlı dil öğretim setini uygulamaya koymuştur. Ankara Üniversitesi TÖMER’in 2009 yılı itibariyle Türkiye genelinde 8 ilde toplam 10 Şubesi bulunmaktadır.

Ankara Üniversitesi TÖMER’den sonra Ege TÖMER ve 1994 yılında Gazi Üniversitesi TÖMER faaliyete geçmiştir. Gazi TÖMER Yabancılar Türkiye Türkçesinin öğretimi ile ilgili üç ciltten oluşan kitap seti, bu kitaplara ait interaktif CD seti hazırlamıştır. Ayrıca iki adet yabancılar için Türkçe yeterlik test kitabı yayımlamıştır.

BÜDAM (Başkent Üniversitesi Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi), Başkent Üniversitesi bünyesinde kurulan bir dil öğretim merkezidir. Bu merkezde yabancılar Türkçe öğretimi başta olmak üzere diğer dillerde de dil eğitimi verilmektedir.

2009 yılında Hacettepe Üniversitesi Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜDİL) kurulmuş ve Türkçenin yabancılar öğretimi alanında aktif rol almıştır.

5653 sayılı Kanunla kurulan; Mütevelli Heyet Başkanı Dışişleri Bakanı, Mütevelli Heyet Üyeleri de farklı kurum ve kuruluşlarından oluşan Yunus Emre Vakfı, 7 Mayıs 2009’da kurulmuştur. Bu gelişme, Türkçenin yabancılar öğretimi konusunda önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Vakıf, ilk olarak Yunus Emre Enstitüsünün kuruluşunu gerçekleştirmiştir. Yurt dışında kurulacak Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri vasıtasıyla Türk dili, kültürü ve sanatına dair faaliyetleri yürütecek olan Yunus Emre Enstitüsü, bu alanlarda eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek, Türkiye’nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu geliştirmek gibi amaçlarla geniş bir coğrafyaya yayılmayı planlamaktadır. Yunus Emre Enstitüsü bünyesindeki birimlerden biri de Türkçe Eğitim ve Öğrenim Merkezi (YETEM)’dir. Vakfın üstlendiği görevler şu şekilde özetlenebilir: